

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

BIBARCFALVA

HONISMERETI TANULMÁNY

**VIRÁG TÍMEA - HELGA
BARÓT
MAROSVÁSÁRHELYI ORVOSI ÉS
GYÓGYSZERÉSZETI EGYETEM**

2014

1. Bevezető

a. A témaválasztásom indoklása

„Ha nem teheted azt, hogy külföldi országokat, szép helységeket és városokat láss és ismerj: legalább igyekezz hazádnak azon keskeny körét, amelyben születted, vagy ahol lakol, megismerni és ismertetni. Így ha minden helységből, hasonlót tenne valaki, nem maradna helység, melyet apróbb részleteiben is, közelebbről is meg ne ismernénk. És meglehet, hogy ez az ismeret sokkal több gyönyört és hasznot adna minékünk, kiket közelebbről illet, mint az, ha földsarkokat vagy forró öv alját, sőt ha a legszebb idegen várost vagy országot is láthatnók meg, keresztül kasul...” (Jánosfalvi Sándor István)

Ez az intelem készítetett engem is, hogy e csendes kis székely faluról írok, melyben születtem és nevelkedtem, melyet otthonomnak nevezek: Bibarcfalváról. Lehet, hogy sokan ismerik azt az érzést, mely akkor szokta átjárni az embert, mikor hosszabb ideig távol van falujától, és hazatérve meghallja annak békés harangszavát. Valahogy mindig azok a gondolatok cikáznak át bennem, hogy házam bárhol lehet, de hazám csak itthon.

E tájat és népet magaménak érzem, nemcsak szülőföldem mélyebb megismerésének vágya készítetett arra, hogy e tájról, az itt élő emberekről, szokásaikról írok, hanem a felelősség is. A felelősség a miénk, akik itt élünk, mert miénk e táj szépségeivel, gazdagságaival együtt: összetartozunk, mi és a szülőföld. Célom e táj megismertetése azokkal, akik úgy gondolják, hogy tágabb hazájukat is érdemes ismerni.

Valahányszor hazatérek az itt élő melegszívű emberekhez, kikhez szeretet fűz, úgy érzem, tartozom annyival az itt élő embereknek, és e tájnak, hogy ne felszínesen ismerjem, hanem mélyebben beleássam magam e hely történetébe.

Így megpróbálom dolgozatomon keresztül megismertetni Bibarcfalvát, annak szépségeit, nevezetességeit, és ezáltal remélem, hogy az idelátogató emberek az itteni embereket is megismerik, megszeretik.

b. Település neve

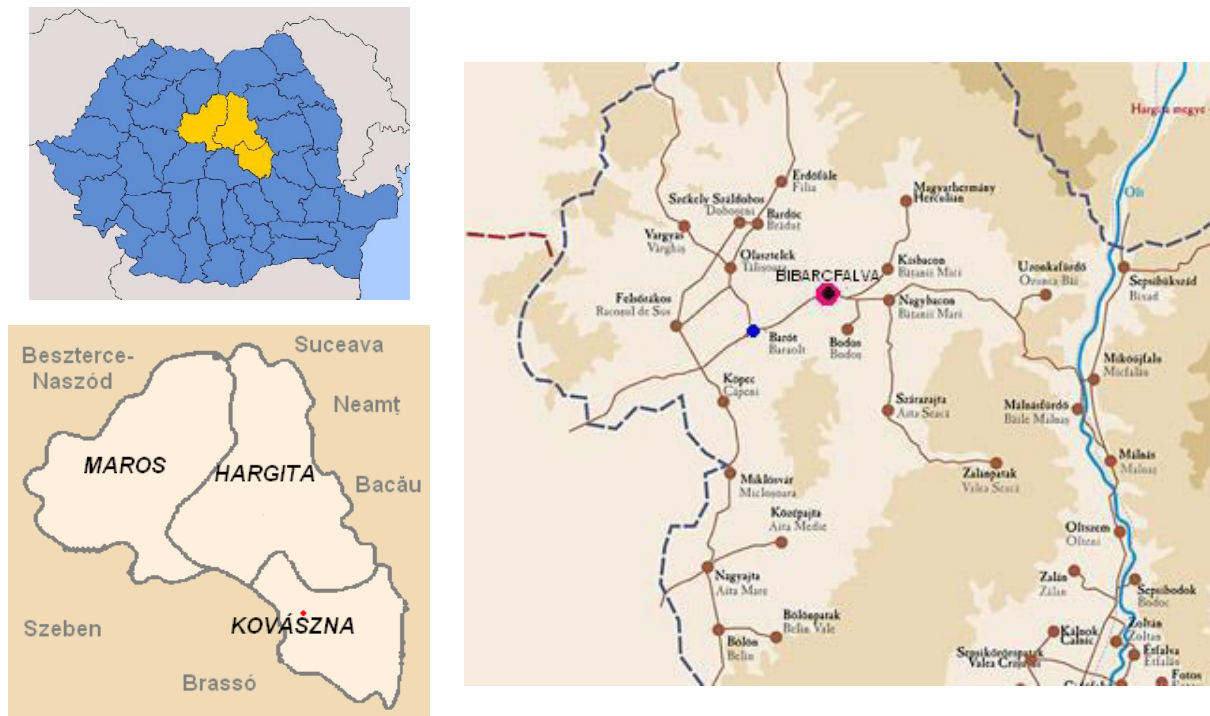
Szülőfalum jelenleg is használt magyar neve Bibarcfalva. A falu ki és bejáratánál tátongó kicsit sem nemes fémből készült falutáblán a következő román név áll: Biborteni. Ez lenne a falu román elnevezése, mely sokak számára vált ismertté, a falu igazi kincséről, az itt palackozott borvízről.

c. Bibarcfalva földrajzi fekvése

„Erdővidék! Hogyan muzsikál a név zenéje. Hogy hív a Vargyas, Kormos és a Barót vize csendes csobogása, a Dél-Hargita fenyvesei s a Rikaerdő susogása. Elvárázsol a sok szép monda. Kedves a fülnek az erdővidéki népdal s Elek apó meséit hallgatva felidézzük gyermekkorunk édes emlékeit.” (Benkő 1770.)

Sivár helyen fekszik, a hegyoldalakon meghúzódó száraz földekkel, ásványvizekkel, fenyvesekkel, bükkal. Bibarcfalva Kovászna megye északnyugati részén, az úgynevezett Erdővidék keleti részében terül el 494-510 m tengerszint feletti magasságban, a Dél-Hargita lábainál. A falu északi felében emelkedik a Tirkó-hegy andezittömege, vele szemben, a falu másik oldalán csörgedezik a Barót pataka, hűen végigkísérve Bibarcfalvát. Igen régi időkben a Barót vizén túl fekvő hegy tetejéről egy vár tekintett le a falura, amely manapság a romok látható nyomait is alig mutatja. A vár helye már bükkerdővé vált a Várpatak nevű patak partján. Bibarcfalva közigazgatásilag Barót városához tartozik, mintegy 5 kilométerre fekszik tőle, 43 kilométerre Sepsiszentgyörgytől és 57 kilométerre fekszik Székelyudvarhelytől.

d. Lakossága

1567-ben 11 kapu (porta), 1602-ben 15 kapu, 1614-ben 41 család, 1721-ben 52 család, 1750-ben 71 adózó család (egytelkes nemes 10, szabad székely 1, jobbágy 33, birtokos zsellér 3, birtok nélküli 4). A határőrség felállításása után, 1766-ban 33 katonarendű mellett 32 jobbágysorban élő család. 1786-ban 43 házban 233 fő. 1850-ben 704 fő (147 házban 683 magyar, 13 román, 3 cigány). 1867-ben 702 lakos (615 református, 24 római katolikus, 10 unitárius, 50 görög egyesült). 1886-ban 675 lélek, 1910-ben 883 (mind magyar), 1920-ban 843 fő (ekkor 2549 kat. hold területe volt és 200 háza). 1940-ben 976, 1956-ban 974 fő. 1992-ben 825 lakos (3 román, 1 német) a többi magyar. Székely Lajos református lelkész segítségével a református egyház levéltárában sikerült kiderítenem, hogy jelenleg 672 lelket számlál a falu. Ebből 671 magyar és egyetlen román nemzetiségű él Bibarcfalván.

2. A település története

a. Megalakulása

Neve a pápai tizedjegyzékben bukkan fel 1332- ben Byborch/Bybouth alakban, amikor már plébániatemploma van és Balázs nevű papja 16 régi banálist, illetve egy régi banálist és hat verőceit, 1334-ben 5 dénárt fizetett. Ekkor már Villa Bybuch/Vill Biborch néven szerepel. A falu a középkorban a Kézdi archidiaconátushoz tartozott. A reformáció idején a teljes katolikus lakosságból, a néppel együtt reformátussá lett a templom is. 1566-ban az udvarhelyi lófők jegyzékében már Bybarcz Falwa néven szerepel. A falu Bardóc fiúszék tagjaként ismeretes, és Alszegre, meg Felszegre oszlik. 1906- ban a kis fürdőt Bibarcfalvi fürdő néven törzskönyvezték. 1913- ban a Bibarcfalvi fürdő mint lakott telep volt ismeretes.

b. A falu nevének eredete

A falu és a vár nevének eredetét a szájhagyomány fejtegeti a Biborcz és Faila nevű népregében.

Fenn a falu feletti nagy csereerdőben tündérvár állott hajdanában. A vár urát Biborcznak hívták (egyesek szerint Tiborcznak). Nagy volt a hatalma, ő uralta egész Erdővidéket. Mogorvaságát az is tetézte, hogy nem kapott feleséget sehol a környéken. Szemben a Szent Anna-tó feletti hegyen állott a tündérlányok vára. Ide is ellátogatott hát Biborcz. Sok veszéllyel kellett megküzdenie, hogy megközelíthesse a várat. Három esztendei küzdelem után mégis bejutott. Ki is választotta magának a legszebb tündérlányt. Faila volt a neve.

– Lennél hatalmas váram szépséges úrnője? - kérdezte a vitéz.

– Feleséged leszek Biborcz- mondotta a lány- ha két kívánságomat teljesíted. Fakassz olyan vizet, amelyben ha megfürdök, ifjúnak maradok, soha nem vénülök! Egy ivóvízforrás a másik kívánságom! Annak a vízből valameddig iszom, egészségem s víg kedélyem legyen, s a kaszás halál soha el ne vigyen!

Gyémántos kocsival, daruszárnyú gépen repültek Erdővidék felé.

– Itt az egyik forrás!- kiáltott fel Biborcz, s ahová lábával a földre toppantott bővizű forrás fakadt fel.

– Ebben megfürödhetsz- mondta Failának.

S akkor arany vesszőjével a földre suhintott: gyöngyöző friss borvízforrás buggyant onnan ki a földből.

– Ebből meg ihatsz!- intett a lánynak.

A két kívánság teljesült. Volt másnap tündérlakodalom Biborcz várában.

Az életet és az egészséget adó forrásokat pedig messzi földről felkeresik azóta is a gyógyulást keresők.

A két forrás neve lett: Biborcz és Faila, innen vette nevét később a falu Bibarcfalva.

c. Az 1854-es hősök

Bibarcfalva neves személyiségeiről maga a történelem tesz említést, még pedig a Makk-féle összeesküvés képkockáiról. Ezen események emlékét a faluban ma már csak emléktáblák, kopjafák őrzik, amelyek előtt minden évben hűen tisztelgünk. Az összeesküvés történetét Nagybaczoni Molnár Ferenc vetette papírra a következőképpen:

Százhatvan évvel ezelőtt, 1852 januárjában tartóztatták le az osztrák uralom ellen irányuló Makk József-féle függetlenségi mozgalódás székelyföldi szervezetének legfőbb vezetőit, (bágyi) Török János teológiatanárt, martonosi Gálffy Mihály ügyvédet és (nagyváradi) Horváth Károly földbirtokost. 1852. júniusig őrizetbe vettek szinte mindenkit, aki az összeesküvéssel kapcsolatba került. Törököt, Gálffyt és Horváthot két év vizsgálati fogság után halálra ítélték, és 1854. március 10-én a marosvásárhelyi Postaréten kivégezték.

Az eleinte Kossuthtól függetlenül mozgolódó Makk József, volt szabadságharcos tüzérezredes, 1851 tavaszán a magyar emigránsvezérrel való együttműködést választotta. Olyanképpen, hogy Kossuth a mozgalom fővezérletét, míg Makk helyettesként a gyakorlati végrehajtás feladatát látta el. Június 25-én Kossuth formailag is megbízást adott Makk ezredesnek a szervezés megkezdésére Mazzini konspirációs módszerének felhasználásával.

Ennek foglalatja az úgynevezett évszaki rendszer volt, ami alapján az országot tizenkét hónapra, azaz tartományra tagolták, amelyek fölött vezető polgári és katonai személyek állottak. A „hónapok” területe négy részre (hetekre, az osztrák terminológiában járásokra) oszlott, a megyéknek, illetve székeknek megfelelően, élükön a megyefőnökökkel. A „hetek” napokra (aljárások) ágaztak, melyeken belül „órák” vagyis falvak, ezek alatt pedig „percek”, a katonák voltak találhatók. Az aljárások (napok) – már ahol sikerült megszervezni – nagyjából húsz községet összefogó egységek voltak.

A tizenkét hónapból három Erdély területére esett, és ebből egy a Székelyföldet foglalta magába. A székelyföldi szervezet irányítására az ezredes Török János kollégiumi tanárt nevezte ki. A székely térséget mint „hónapot” a székekhez igazodóan négy „hétre” tagolták. Maros- és Aranyosszék K. Bíró Mihály földbirtokos, Udvarhelyszék M. Gálffy Mihály ügyvéd, Háromszék N. Horváth Károly földbirtokos, Csíkszék Veress Ignác ferences kolostorfőnök alá tartozott. Aljárásfőnököket (vagyis napokat) egyedül Gálffy tudott Udvarhelyszéken kinevezni (hetet), illetve Török János Marosvásárhelyre valami hasonló előljárót helyezett. Községi vezetőket bizonyíthatóan megint csak Udvarhelyszéken voltak képesek kiállítani (tizenötöt). Rajtuk kívül többen területi hatáskör nélkül, kiemelt szervezési teendőkre vállalkoztak a postahálózatban, kapcsolattartásban és az iratok terjesztésében.

Azonban ekkor már csaknem mindegy volt, mi történik a mozgalomban. Árulás tette hiábavalóvá az addigi munkát, mert Török János nem járt el kellő gondossággal bizalmasai megválogatásában. Bíró Mihály, a Maros-Aranyosszéki főnök fizetett kém volt, aki a tudomása szerinti főbb mozzanatokról értesítette báró Heydte alezredest, az udvarhelyi kerület parancsnokát. Az aknamunka következtében indultak meg a lefogások, és a hosszabb-rövidebb marosvásárhelyi elzárások idején történt vizsgálódás után a foglyokat átszállították Nagyszebenbe. Ott a fogdává alakított ferences kolostorban 1853 szeptemberéig folytatódtak a kihallgatások. Ezeknek befejezésekor a rabokat a gyulafehérvári vár kazamatáiba vitték, és ott vártak sorsukra 1854. március közepéig. Az aljárásvezető Bereczky Sándor, igaz sanyargatások hatására, terhelő vallomást tett többekre, köztük saját sógorára, Gálffyra. A bizonyítékszerzés vagy az értékelés viszonylagosságát jelzi, hogy a tényleges szerepet játszó Veress Ignác csíkszéki főnököt bizonyítékok híján felmentették. A halálos ítéletek, felségárulás bűnében való részvételért – Törökön, Gálffyn és Horváton kívül – a székelyföldi hálózat felsőbb vezetőit, az úgynevezett vezető egyesületi tagokat, valamint kiemelkedő aktivitást mutató községi előljárókat érintették.

A mozgalom, bár kudarcra lett kárhozthatva, a korszak legszélesebb körű összeesküvése volt a Habsburg-birodalomban. Tagjai áldozatukkal hozzájárultak az önkényuralom falainak repedezéséhez, ezzel is kikövezve a kiegyezéshez vezető út egy szakaszát.

A Török – Gálffy függetlenségi mozgalom elejétől közepéig letartóztatott résztvevőinek vizsgálati fogsága 1854 márciusáig tartott. Még javában folytak a kihallgatások, amikor az emigrációban lévő Makk József tüzérezredes, az országos összeesküvés katonai vezetője – oldalán Gál Sándorral, az Erdélyi Felszabadító Hadsereg parancsnokával – egy elkeseredett utolsó lépésre szánta el magát, hogy megmentse az erdélyi szervezetek „lefejezésével” előállt kilátástalan helyzetet.

Bukarestből 1852 augusztusában Székelyföldre indították az ekkor századossá és helyettes katonai vezetővé, egyben a Székelyföld hadi vezetőjévé kinevezett (kémendi) Várady József volt szabadságharcos főhadnagyot, aki korábban ügyvédként tevékenykedett. A Makk-féle konspirációban első számú feladata lett, hogy – az előrelátható orosz–török háborúval is számolva – előkészítse az újabb felkelés kirobbantását. Mégpedig a székelyek közül ötezer főre menő szabadcsapat majdani toborzásával, amely alakulattal a megadott időpontban megtámadják az osztrák helyőrségeket, és pénztárikaik felhasználásával tovább növelik haderejüket. Tervezték még a fogságba vetett korábbi vezetők kiszabadítását, valamint a bekövetkezendő felszabadítási harcokban a román fejedelemségekből benyomuló magyar emigrációs csapatokkal való együttműködést. A szervezés Csíkbán és Háromszéken indult, központja később Erdővidék lett.

Várady Csíkból Háromszékre érkezésekor – a Török Jánosékkal érintkezésben álló Szotyori Nagy Tamásné együttműködését igénybe véve – a mozgalmi célokkal egyetértő másik nemesasszony, Benkő Rafaelné sepsizoltáni kúriájában rendezkedett be. Itt került ismeretségbe a Bibarcfalván birtokos (száldobosi) Borbáth Lászlóval, a szabadságharc századosával, aki jelentős támasza lett a szervezésben, majd általa a szintén bibarcfalvi Bartalis Ferenc földművelő kisbirtokossal. Borbáthot Erdővidék járásfőnökévé tette meg, Bartalis pedig vállalta a Várady és Makk közötti levelezés lebonyolítását, aminek során a falujabeli Bogyor Sámuellel együtt borvízkereskedőnek álcázott küldöncként, többször közvetítette Makk rendelkezéseit Bukarestből Erdélybe. A szervezkedés tartópillérei, viszonylagos gondossággal, részben kiépültek.

Katonai rangokra emelt járás- és községvezetői beosztásokat nyert bizalmas emberei révén Várady felé körülbelül nyolcszáz székelyföldi személy jelezte, hogy kész lenne a csatlakozásra. A folyamatban lévő háromszéki organizáció közepette azonban, néhány felkelőtől kísérve, 1853 augusztusában Sepsizoltánról az erdővidéki Bibarcfalvára tette át székhelyét. Ennek okait keresve, az ellenőrizhetetlen visszaemlékezések teljes időrendi zűrzavarában, legfeljebb védelmezésekre futja lehetőségeinkből. Bálint Áron (Várady szolgálója) súlyos betegen, negyven év távlatából elmondott élményeiből kiragadott némely elemek szerint, Várady megbetegedett, és azért ment Sepsizoltánról Bibarcfalvára, hogy ott egy Jakabházy nevű baróti orvossal gyógyíttassa magát. Közrejátszhatott ilyesmi is, mivel Várady igazolhatóan beteg volt erdővidéki tartózkodása idején, de hogy kizárólag ez lett volna Erdővidékre átköltözésének oka, nem teljes mértékben tartható álláspont. Erdővidék elszigetelt földrajzi fekvése egyébiránt is nyugodtabbnak látszó feltételeket biztosított a program kivitelezéséhez, és ez a Benkő-kúria feltehetőleg kényszerű elhagyásával párhuzamosan nyomatékkal eshetett latba a helyszín kiválasztásánál, természetesen Bartalis Ferenc és Borbáth László ajánlásával.

Várady József Bibarcfalván néhány napig Bartalis lakásán tartózkodott, utána (bibarcfalvi) Szabó Áron közbirtokos házában felütött főhadiszállásán tartotta az alárendeltjeivel folyó megbeszéléseket, és onnan adta ki intézkedéseit. Toborzását némi siker koronázta, de 40-50

embernél többet nem tudott fegyverbe állítani, miközben a vidék lakosságának egy része az ellátás terén valamelyest azért segítette a kis csapatot.

Makk József ezredes – a közeli orosz–török összeütközést feltételezve – október 15-e környékére tervezte a Kárpátokon kívülről jövő hadmozdulatok megkezdését. Várady október 2-án három szekérre rakatta az összes élelmet és felszerelést, majd seregével Bibarcfalváról Erdőfüle külső határára húzódván a Kormos patak felső folyásának közelében található farkasmezői erdő sűrűjébe vette be magát. Itt tábort vert, és a fegyvereket kiosztotta. Másnap, október 3-án (illyefalvi) Szász Lukácsot Háromszékre, míg a Bibarcfalváról való Dimény Istvánt Csíkba küldte azzal a feladattal, hogy zendülésre bírják az ottaniakat. Ezután várta a Csíkból és Háromszékről ígért jelentkezéseket, továbbá az útjukra bocsátott megbízottak útján verbuválendő erősítés beérkezését, hogy majd egyesülhessen Makk József Erdélybe törő századaival. A mintegy félszázakosnyi csoport fenntartása valószínűleg leginkább az élelmezési biztosnak kinevezett Szabó Áronnak volt köszönhető. Az állandó pénzzavarral küszködő parancsnok elgondolásaiban szerepelt a csíkszeredai és sepsiszentgyörgyi adóhivatalok kifosztása, hogy a zsákmányból harcosainak számát szaporíthassa.

Az a számítás, hogy a szomszédos térségekből megsokszorozható lesz a kis egység létszámkerete, kudarcot vallott. A népesség túlnyomó része nem azonosult a forradalmárok elképzeléseivel, és a korábban szórványosan hajlandóságot mutatók is elálltak szándékuktól. A kirendelt megbízottak dolgavégezetlenül maradtak, és az események kedvezőtlen fordulata miatt már nem is tértek vissza a táborhelyre. Váradyék elszigetelődtek.

Ezenkívül siettetten a tragikus végkifejletet a fogytán lévő élelem kiegészítésének könnyelmű gyakorlata. Várady szintén október 3-án, Bertalan László korábban Szentágotáról megszökött katonának és Benedek Dániel bibarcfalvi földművesnek parancsba adta, hogy pisztolyokkal felfegyverkezve szerezzenek egy vágómarhát a gerillaállomány számára. A zsögödi erdőbe érvén erőszakkal eltulajdonították a csíkszentléleki bíró ökrét a csordát őrző gulyáslegényektől, és az erdei helyőrséghez terelték. Ezt a bíró nem hagyta annyiban, és összegyűjtött falubelijeivel a táborig üldözte őket, ahol a felkelők fegyverropogással szorították vissza népével együtt a vagyonában megrövidített előljárót. Feltételezhető, hogy nem ez volt az egyetlen ilyen eset.

Várady október 6-ig erdei rejtékhelyén várakozott. Ekkor annak reményében, hogy seregének gyarapítása felgyorsulhat, állomáshelyét a Kormos vize mentén lejjebb fekvő Erdőfüle kívánta áttenni. Azonban mielőtt ezt megvalósíthatta volna, az osztrák katonaság támadásával kellett szembenéznie, amit minden bizonnyal a károsult falubíró vagy más hírvívó bejelentése idézett elő a Csíkszeredai Kerületi Főbiztosság részéről. A túlerő miatt nem bocsátkozott harcba és menekülni kényszerült, viszont szétszóródott kötelékének nagyobb hányada hamarosan fogságba esett, a többiek is nemsokára erre a sorsra jutottak. Várady József menekülése közben sem adta fel a küzdelmet. Maradék híveivel tanácskozásokat folytatott, valamint pénztámogatásban bízva futárokat menesztett Makk ezredeshez.

Közben Bélafalván özvegy Bíró Istvánné árulta el búvóhelyüket Tuzson Lajos bírónak, aki erre a falu esküdteivel lefogta Váradyt, és Bálint Áronnal együtt átadta a hatóságoknak. A feljelentő és a végrehajtók magas pénzjutalom birtokában térhettek haza. Akik nem az erdei táborban, hanem lakóhelyükön voltak érintve az összeesküvésben, azok közül ezt követően tartóztattak le némelyeket.

A rabokat Kézdivásárhelyről Marosvásárhelyre, és innen különböző időpontokban Nagyszebenbe vitték, ahol a vizsgálatok és a kihallgatások is lezajlottak. Makk József ezredes Erdélybe nyomulása így okafogyottá vált.

A császári-királyi Udvarhelyi Katonai Kerületi Parancsnokság Haditörvényszéki Osztálya első lépcsőben 1854. április 6-án határozott a Várady ügyben, az ítéleteket április 20-án hirdették ki. Az összes nevezettek a megállapított tényállás mellett, a letett vallomások és a körülmények egybevágásából vétkesnek bizonyultak abban, hogy „a császári kormány

megbuktatására, az országban terjesztett összeesküvésben – illetőleg az ezzel kapcsolatban lévő fölkelési vállalatokban, s az e szándokból állított s oct. 2-kán Erdővidék erdőségeiben tanyázó guerilla-seregnél részt vettek”. Eszerint az 5. haditörvénycikkely, a katonai büntetőtörvény 61. cikkelye, továbbá az 1849. július 1-jei felsőbb proklamáció, a 35. haditörvénycikk, és az 1802. október 12-i rablási pátens, s végül a katonai rögtönítéleti törvénykönyv 34. cikk, valamint a polgári törvénykönyv 1302. és 1340. paragrafusai folytán, felségárulás miatt kötél általi halálra ítélte:

Várad József (Kéméndi) 1828-ban Bánpatakon született katolikus, nőtlen ügyvédet. Fentebb kifejtett cselekedetei okán, mint bűnindítót. Emellett rablás bűnével is terhelve, 86 forint összegben Szakács József csíkszentléleki bíró kártalanítására köteleztetett.

Bartalis Ferenc 1813-ban Bibarcfalván született református, nős (4 gyermek), bibarcfalvi földművelőt mint bűnrészt.

Bartalis Várad terveiről és küldetéséről, az általa kinevezett erdővidéki járásfőnöktől (Borbáth László) értesült, ezután Bibarcfalva élére, mint igazgató-társulati tag fel lett véve, továbbá levélhordó futárként Makk Józsefhez Bukarestbe kiküldetett. Várad az eredményes postálkodásra figyelemmel főhadnaggyá nevezte ki, és főként a toborzást illetően írásban rögzítette teendőit. Egyidejűleg, ugyanezen célok megvalósítására a járásfőnök Borbáth Lászlót, a csapathoz helyezett hadnaggyal Bogyor Samuval együtt, vele szólíttatta fel. Mikor Várad Sepsizoltánból Bibarcfalvára költözött, Bartalis őt a lakásába fogadta, majd a szintén beszervezett Szabó Áron nagyobb méretű házába menetelét kieszközölte. Társulati tagként Bibarcfalván kívül Baróton, Köpecen, Vargyason, Szárazajtán, és Csíkszentimrén is toborzást folytatott, a csíki társulati (járás) főnök kiválasztására is befolyást gyakorolt, továbbá Váradt székelyföldi útjain gyakran elkísérte. Bartalis személyesen toborozta és eskette fel Bertalan Istvánt, Szász Lukácsot, Dimény Istvánt, Bardocz Dánielt és másokat. Testvérét, Bartalis Istvánt is beavatta a bizalmas tárgyalásokba, aki szintúgy jelen volt a pénztárak megkaparintásának kigondolásánál. Az erdőbe vonuló csapatnál – Váradtól kapott helyettes vezéri kinevezése birtokában – mint közvetlen előjáró lett elismerve. Bartalis jelen volt az élelem gyanánt eltulajdonított ökor visszavétele végett megjelenő parasztok elüldözésénél, és az október 6-án kezdődő katonai támadás elől a többiekhez hasonlóan elmenekült. Váradt megelőzően fogták el.

Várad Józsefen és Bartalis Ferencen az ítéletet 1854. április 29-én Sepsiszentgyörgyön, mint szervezkedésükhöz legközelebb eső városban, az Örkő-hegy alatt végrehajtották.

Ugyancsak halálbüntetéssel lett sújtva:

Bertalan László 1830-ban Bibarcfalván született református, nőtlen, gróf Coronini 6. gyalog seregrebeli közlegény.

Benedek Dániel 1828-ban Bibarcfalván született református, nős (1 gyermek), földműves.

Amiért felségárulással a kormány megbuktatására szőtt összeesküvésben, bűnrészesként a következőképpen működtek közre: Bertalan 1853. március 4-én, engedély nélkül elhagyta Szentágotán állomásozó zászlóalját, majd ugyanazon év szeptemberében Benedekkel közösen, Bartalis révén értesültek Várad „felségáruló” szándékairól. Önkéntes elhatározásuk alapján a felkelők közé álltak, és október 2-án Várad seregével az Erdőfüle

feletti rengetegbe vonultak. Másnap Várady utasítását a vágómarha rekvirálásra, a már ismertetett módon hajtották végre, ezután az általuk elrabolt ökör tulajdonosának visszaszerzési próbálkozását fegyverrel hiúsították meg. A csíkszentléleki bíró kártalanítását, magánvagyonukból náluk is elrendelték.

A két utóbbi fogoly az április 20-i ítélet-kihirdetés előtt megszökött a fogházból, de május 19-én ismét elfogták őket, és 27-én Marosvásárhelyt bitófán kivégezték őket. (Történelem portál, Nagybaczoni Molnár Ferenc)

Borbáth László emlékére emléktábla állíttatott a református templom udvarán, míg a többi 1854-es székely vértanú emlékére az iskola udvarán emeltünk kopjafát. Bartalis Ferenc nevének emlékét az általános iskola viseli magán, tisztelettel.

d. Településszerkezet

Bibarcfalván a 122-es számú Megyei út vezet át. A falu a főút mellé építkezett hajdanán, azzal párhuzamosan. A főútról néhány utca ágazik szét, ezek a következők: Malom utca, Fürdő utca, Boralj utca, Borvíz utca, Dungó utca, Iskola utca, Bogyor utca, Döngő utca... A főúttal párhuzamosan, a falu szélén folyik a Barót pataka. A falu hajdanán három részre tagolódott: alszeg, felszeg, középszeg. Ezen elnevezéseket mind a mai napig használják a falubeliek. A falu közepén a református templom áll.

A Búzavirág Furulya és Néptáncsoport fiatal tagjainak köszönhetően, ma már Bibarcfalva utcáit névtáblák ékesítik. Ezekből mellékeltem néhányat:

e. Házak és háztájak

A falu közepén található a református templom, melyet magas kőkerítés vesz körül, mint egy várfalat állítva a templomnak. Mellette található a kántori lak és a papilak, mely bejárata egy hatalmas székely kapu „Békesség Istentől,” felirattal.

A templomtól nem messze található az 1992-ben épített kultúrotthon, mely a Józsa Ferenc nevet viseli nagy tisztelettel.

A református templomon kívül a Döngő utcában található egy Baptista Imaház, mivel Bibarcfalván él egy nagyobb baptista közösség is.

A falu közepén, a református templom közvetlen közelében található az úgynevezett „Ceașescu – beli kollektív,, - emlegetik mai napig is a falubeliek. Az épületegyüttes egy hatalmas területen fekszik a falu közepén, valamikor egy nagy, több szobás kúriához hasonló lakóház, egy istálló, egy fásszín, egy raktárnak használt helység, és egy fa-feldolgozó üzem tartozott hozzá, egy szilvafákkal beültetett dombbal együtt. Ez a bizonyos „kollektív,, adott munkát a falubelieknek a kommunizmus ideje alatt, mint egykori ládagyár. Az épületegyüttes, magántulajdonként, ma már néhol romjaiban mutatja a valamikori alakját.

A falubeliek fő megélhetését a falu kincse, a borvíz biztosította. Ugyanis valamikor, a jelenlegi palackozó előtt az Iskola utca végén, a Fenyő aljában (Tirkó hegy aljában húzódó fenyves) meghúzódó Bagoly vár volt a Borhegyi-forrás palackozóháza, ahol már 1875-ben savanyúvizet töltöttek. Az idősek elmondása szerint parafadugós palackokba.

f. Mindenünk a borvízünk

Ha valahol megemlíjtük a Bibarcfalva nevet, az embereknek rögtön a borvíz jut az eszükbe. Sőt a falubeliek csúfondáros neve is a borvízből ered: rozsdásbelűek! Ugyanis a borvíz magas vastartalma miatt sárgára színezi a palackokat, rozsdabarnára. Innen jön a szólás-mondás, miszerint a bibarcfalviak rozsdásbelűek. És valószínű, hogy igaz a szólás-mondás, mert a borvíz fogyasztás elmaradhatatlan része a bibarcfalvi lakosoknak. A faluban működő két nyilvános forrásból hordják az ivóvizet a lakosok, de nem csak a bibarcfalviak, hanem egész Erdővidék. Az idősek elmondása szerint, régen szekerek kígyózó sorai álltak a források előtt, onnan hordva a távolabbi falvakba a borvizet. Manapság ez ugyanígy működik, csak a szekerek helyett autók kígyózó sorai állnak a források előtt. A nyilvános forrásokon kívül több tíz forrás van feltérképezve, melyeket palackozásra használnak a falu borvíz töltődjében.

3. A település ma

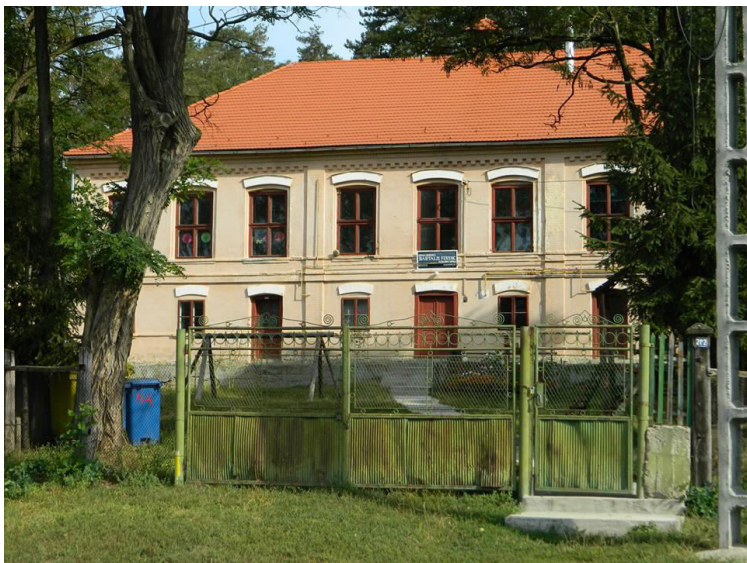
a. Társadalom

Székely Lajos tisztelet úrral, Bibarcfalva református lelkészével folytatott interjúm során kiderült, hogy a református egyház anyakönyvi kivonata az 1700-as évektől kezdve van hivatalosan vezetve, így az ott talált adatok szerint a legrégebbi családnevek Bibarcfalván a Sajtos, Benedek, Bogyor valamint Barthalis családnevek. Ma a Szabó, Bogyor, Veres, Józsa, Tordai, Virág családok vannak a legtöbben. Legrégebbi családnevek közé tartozik az én családnevem is, így indultam útnak és kutattam fel 2010-ben a Virág családfát, mely 1901-ben Bibarcfalváról Olasztelekre vándorol, majd onnan ismét vissza Bibarcfalvára. Bibarcfalva legidősebb lakosa ma, 91 éves özv. Józsa Mercedes néni, legfiatalabb falubeli pedig Óér Szilvia és Veres Andor atyáinkfiai gyermeke, Veres Lenárd, kettő hónapos. Jelenleg 672 a falu pontos lakossága, ebből 593 református és 79 tartozik más felekezetekhez. Ezen személyek közül, 46 romai katolikus, 17 baptista, 9 unitárius, 4 szabad keresztyén, evangélista 1, ortodox 2. A jelenlegi anyakönyvi adatok szerint 671 magyar és 1 román él Bibarcfalván.

b. Oktatás

Bibarcfalván jelenleg működő iskola a Bartalis Ferenc Általános Iskola, mely csak első-negyedik osztályokkal működik. Emellett saját óvodája van a falunak, saját különálló épülettel. A gyerekek a negyedik osztály elvégeztével Barótra, a közeli városba mennek iskolába, mivel Bibarcfalván sajnos kevés a gyerek, nem tudnak működtetni elemi osztályokat.

c. Közösségek és civil szervezetek

Bibarcfalva mint kis közösség eléggé szervezett formában próbálja színesebbé tenni a falu mindennapjait. Működik a faluban egy Gyöngyvirág Nyugdíjas Egyesület, működik egy fiatalokból álló csoport a Búzavirág Furulya és Néptáncscsoport és egy Ifjúsági Keresztyén

Egyesület, az Erdélyi IKE egyik csoportja, Biborcz és Faila Ifjúsági Egyesülete valamint a falunak van női és férfi dalköre.

4. Élő örökségünk

a. Természeti értékünk a borvíz

Orvostanhallgatóként érdemesnek tartottam foglalkozni a bibarcfalvi borvízzel, annak összetevőivel, hatásaival. Sikerült egy kutatást elindítanom ebben a tanévben, melynek egy részét sikerült bemutatnom egy Tudományos Diákköri Konferencián, Marosvásárhelyen, mellyel második díjat nyertem el, valamint dolgozatomat jelölték az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára. Ezen dolgozatom kivonatát szántam itt is bemutatásra, hozzájárulva ezzel Bibarcfalva mivoltához, öregbítve és felbecsülve ezzel nagyszerű kincsét, a borvizet.

Az elvégzett kutatásom összefoglalása:

- Főszerező: Virág Tímea - Helga, Társszerző: Tubák Nimród
- Témavezető: Dr. Ábrám Zoltán egyetemi tanár, Marosvásárhely Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem
- Téma: A bibarcfalvi F9-es ásványvíz vizsgálata és a Vincent - elmélet cáfolata

Bevezetés: Vincent Louis - Claude elmélete szerint az ásványi anyagokban gazdag víz túlterheli a szervezetet, a vesék működését, a szív-érrendszert, mert a vízben oldott szervesetlen ásványi sókat szervezetünk nem hasznosíthatja, sőt jelenlétük akár meszesedéshez is vezethet. Ezzel párhuzamosan az ásványvizet értékesítő vállalatok reklámja a vízben lévő ásványi anyagok szükségességét helyezi előtérbe pontosan amiatt, hogy ha ezekből hiány van, akkor a szervezet önmagát kezdi el felhasználni.

Célkitűzés: A Vincent-elmélet által kimondott kritériumok alapján vizsgáltuk meg Bibarcfalva legnépszerűbb borvíz forrását (F9). Választ kerestünk arra, hogy megfelelnek-e az általunk kapott eredmények az elméletnek és a kapott értékek károsak-e az ott élő és több mint 40 éve azt fogyasztó lakosok szervezetére. Erre a kérdésre kerestük a választ, az F9-es ásványvíz vizsgálatával, és az általunk megkérdezett emberek segítségével.

Anyag és módszer: Az ásványianyag-tartalom vizsgálatán túl 47 falubelit kérdeztünk meg arról, hogy mióta és milyen mennyiségben fogyasztják ezt a borvizet, és tapasztaltak-e bármilyen kiválasztó rendszeri vagy szív-érrendszeri elváltozást az évek során.

A következőket vizsgáltuk meg kutatásunk alatt:

- Bibarcfalván levő 3 forrás közül melyik a legnépszerűbb
- Vincent elmélet kritériumai alapján az F9-es forrás vegyi összetételét
- Párhuzamot vontunk az értékek között
- Megkérdeztünk 47 bibarcfalvi lakost, a fogyasztási szokásaikról

Vincent elmélet vizsgálja az ásványvíz pH értékét, TDS-t, konductanciát

Mit nevezünk ásványvíznek?

- Csekély ásványianyag-tartalmú TDS <500 mg/l
- Nagyon csekély ásványianyag-tartalmú TDS <50 mg/l
- Ásványi anyagban gazdag TDS >1500 mg/l.
- Kalcium-tartalom >150 mg/l
- Magnézium-tartalom >50 mg/l

- Vastartalom >1 mg/l
- Nátrium-tartalom >200 mg/l

Kutatásunk eredményei

F9-es forrás vegyi összetétele:

Forrás	T° - C°	Vezetőképessége μS/cm	Sótartalom TDS mg/l	pH
F9	13,5	2490	1240	6,18
Vincent	9	50 – 89	500	7,9

Forrás	CO2 mg/l	HCO3 mg/l	Kalcium	Magnézium	Fe +2,+3 mg/l
F9	1848	1769	> 150 mg/l	> 60 mg/l	9
Vincent	1000	1200	< 100 mg/l	< 30 mg/l	4

Kérdőív adatai

Nemek közti eloszlás: 54 % nő és 46 % férfi

Átlagéletkor: 63,18

Mennyi ideje fogyasztók:

6 % – 10 éve

9 % – 20 éve

13 % – 30 éve

28 % – 40 éve

44 % – 50 éve

Fogyasztás (L/nap):

< 1 L/nap: 7 %

1 L/nap: 16 %

2 L/nap: 18 %

> 2 L/nap: 6 %

Fogyasztás más forrásból:

81 % - F9 forrásból

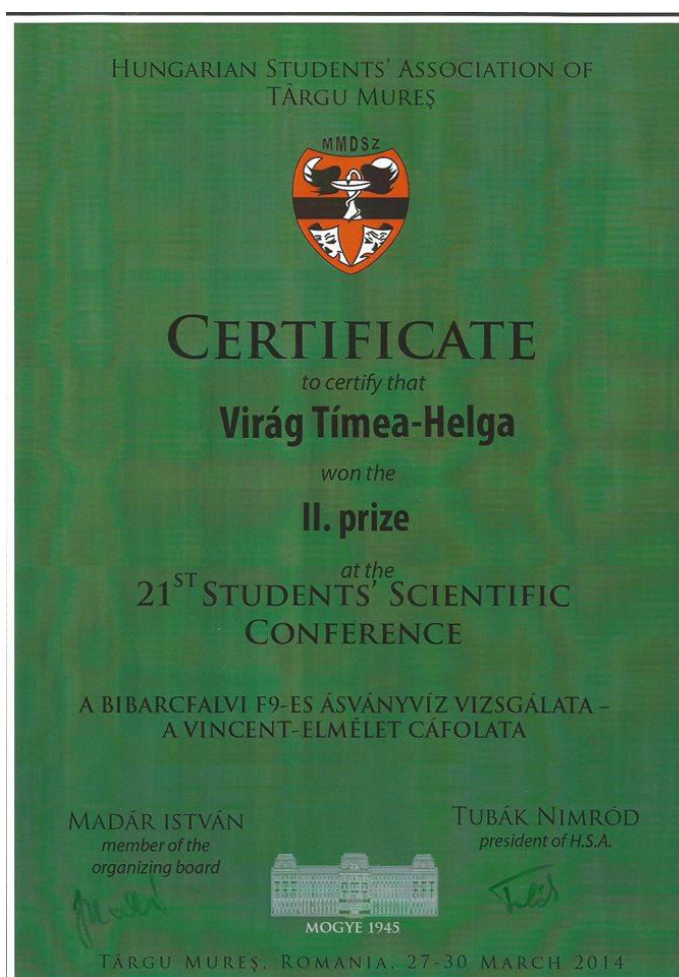
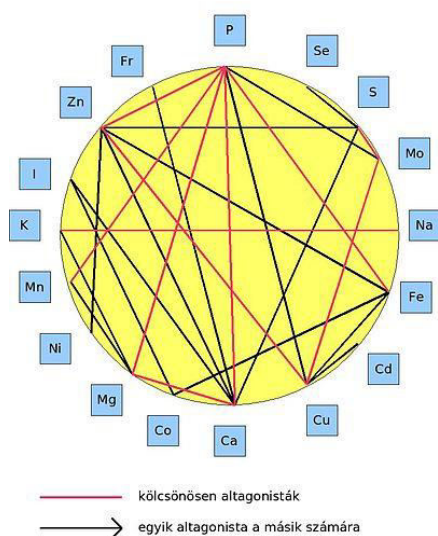
19 % - más forrásból

Szervrendszeri elváltozások:

77 % - nem tapasztalt
23 % - elváltozás észlelhető

Eredmények: Adataink alátámasztják, hogy a borvízforrás értékei jóval magasabbak, mint amit a Vincent-elmélet kimond, ugyanakkor a fogyasztás nem feltétlen káros azon emberek szervezetére, akik rendszeresen, akár több mint 40 éve használják a borvizet.

Következtetés: Bibarcfalva legnépszerűbb borvízforrása vegyi összetétel szempontjából jóval meghaladja az elméletben kimondott paramétereket, de a rendszeres fogyasztása mégsem megterhelő a lakosok szervezetére nézve, azaz nem igazolódik be a Vincent-elmélet, miszerint a jó ivóvíz ásványi anyagokban szegény.

b. Épített örökségünk

A REFORMÁTUS TEMPLOM TÖRTÉNETE

A falu közepén, a főút mellett emelkedő, alacsony kőfallal körülvett templom középkori eredetű, többrendbeli átalakítás után mai formáját 1897-ben nyerte el (1.kép). Az eredetileg azonos szélességű hajóból és szentélyből álló épületet 1794-ben nyugati homlokzati toronnyal (2.kép), 1897-ben pedig a déli portikus helyére épített újabb résszel gazdagították. Az övpárkányokkal tagolt toronytestet lizénák fogják közre (3.kép), óraíves koronázópárkányáról gúlisak emelkedik (4.kép). A déli homlokzaton az 1897-es évszám látható (5.kép). A torony alsó szintjét déli és nyugati oldalán köpenyfal erősíti (6.kép), a déli oldalán bejárat nyílik a toronyaljba (7.kép), majd innen a hajó nyugati felébe. A nagy ablakokkal tagolt déli szárny háromszögű oromzattal zárt homlokfalán nyílik a főbejárat (8.kép), fölötte ismét megjelenik az 1897-es évszám (9.kép). A szentélyrész kelet felé a nyolcszög három oldalával zárul (10.kép). A templom belseje síkfedésű (11.kép), a hajó nyugati felében fakarzat (12.kép), a szentélyzáródásban orgonakarzat áll (13.kép). Középkori építészeti elemeket már sehol nem találunk, de a hajó északi falát a Szent László-legenda 1972-ben teljesen feltárt falképsora díszíti (14.kép), ez pedig nyilván mutatja a fal középkori voltát. A múlt század végi átalakítás előtt Orbán Balázs „szentélyének polygon záródása és köríves oldalkapuja” (Orbán I. 215) alapján a templomot az átmenet idejére datálja. A szentély ma is sokszögzáródású, de középkori jegyek nélkül, a félköríves, ferde metszésen alkalmazott hengertagos déli kapuzat egyházi feljegyzések szerint befalazva ma is a helyén van. A falképeket ismertető Huszka József 1884-ben „a bibarcfalvi, talán még román kori templomocska” (Huszka 1885. 211-220) kifejezést használja, majd később rakott boltívről és az északi fal közepét elfoglaló boltívtartó pillérről beszél. Bár a XVIII. század második felétől adatainkból részletesen követni tudjuk a templom átalakításának történetét, a korábbi, középkori állapotára a falképek feltárásakor lehetővé vált megfigyelések alapján következtethetünk. A XVIII. század közepétől megsokasodnak a templom javítására vonatkozó adataink. 1759-ben a templom romlott állapotú, a gyülekezet a javításhoz szükséges faanyagot a Mikó grófoktól kéri. Mikó Pál és Miklós Bodoláról, 1760. június 1-én kelt válaszában meg is ígéri a segítséget: „Memorandusát megolvastuk és kívánságukat méltó Consideratioban vévén, az Isten megromladozott Házának felsegállítására ez obligatione debita amennyiben lehet, bizonyos számu fenyőfa gerenda és lécczel megpusztult fenyveseinkből succurálni kívánunk.” (Borsay 1906. 9.) Az egyház gondnoka, Borbát Pál 1760. október 11-én szerződik Téglás Lupujjal néhány ezer cserép és téglafelesben való elkészítésére, 1761. július 4-én kézdiszentléleki Balás Ferenc pallérral a felsorolt munkákra:

„... ezen nemes Reformáta Ecclesiá templomának alsó részének bé boltozása, az új ajtónak fennebb való tsinálása, a belső résznek tisztességes egész vakolása, ugy a templom géberinek kőből kirakása, megtserepezése, ugy egyéb hibáinak elkészítése, a boltnak virágok és figurákra való készítése, úgy, amint a felső részen, lészen készítve” (uo 4.) – negyven forintért. A szerződésből kivehető, hogy a középkori templomot már e javítás előtt részben átalakították, egyik része barokk boltozatú, viszont a hajó mindkét végére kívánt oromfal (géber) mutatja, hogy a hajó és szentély között még állt a diadalív. Huszka leírásából tudjuk, hogy a barokk boltozatot falpillérek erősítették. A munkák késői befejezését jelzi a famunkák 1771. július 21-én kelt elszámolása, Baróti Hoffmágy Károly nyugtázza a „20 m. forintokat, mellyet én nékem Bibartzfalvi Eklézsiának Curatora Nzts. Benedek István ur effective megfizette becsületesen egészen az Templomnak Asztalos és Átsbeli munkájának véghez vitele fejében.” (uo.5.)

A torony építésére 1784-ben Pap György építőmesterrel kötnek szerződést: „A toronynak a föld színén felyül kilentz német öl magassága, két öl és egy sing szélessége legyen.” (uo.6.) A 300 magyar forintért vállalt munka azonban valószínűleg épp csak hogy elkezdődött, mert az 1791-ben kiadott kéregetőlevél „egy jobb móddal építendő” (uo.7.)

toronyra vonatkozik. A kőműves- és ácsmunkát brassai Sáfrány Ferenc 450 magyar forint ellenében 1793—1794-ben végezte el, felépítve egy később lebontott portikust is a déli oldalra. A későbbiekben három alkalommal is rongálódás érte az épületet. 1799-ben feljegyezték: „Már a Templomnak a Toron felől való vége bótózásával együtt egész ruinában vagon, nem különben a templomban levő székek is igen romladozott állapotban vannak.” (uo.8-9.)

A megyebírói számadások szerint a tatározás 1801—1802-ben történt. 1811-ben villámcsapás következtében leég a torony szarvazata. Majd 1838-ban földrengés sújtja: „... a Bibartzfalvi Evan. Reformata szent Ecclesiának Temploma Tornyával együtt vallásos szomorúságunkra az 1838-dik Évben az erős földmozgás által annyira megrongáltatott, hogy szinte Siloám Tornyának szerentsétlenségét mutattya [...] igen könnyedén belekerül 2000 Rénus forintokba, vagy még többbe is.” (uo.10-11.)

Szerződés szerint felsőrákosi Fitori István végzi el a kőműves- és ácsmunkát, az akkor, majd 1841-ben újra kibocsátott kéregetőlevelekre begyűlt adományokból.

A templom a mai formáját az 1896-ban elhatározott és 1897-ben véghezvitt renoválással nyerte. A kőművesmunkát Fülei Nagy Gyula, az ácsmunkát Szász Ferenc, az asztalosmunkát bibarcfalvi Benedek Pál végezte, a javítás költsége 7500 korona és 1000 korona értékű Önkéntes munka. Az egyházközség történetét megíró lelkipásztor szerint: „Előcsarnok teljesen új épült, az előfalazat jó része lebontódott, a hátsó falazat jó része megmaradt, ugyszintén a torony falazata is. Teljesen újból épült a czinterem fala és a templom lerombolt boltozata helyett épült mennyezet.” (uo.15.)

A toronyban két harang van. Az egyik 500 kg-os harangot 1956-ban öntötték Nagybányán, felirata: „Az élőket hívogatom, a holtakat elsíratom.” A 300 kg-os harang Küs János öntése, amikor 1797-ben átöntötte az 1638-as harangot Sepsiszentgyörgyön, felirata: „Dum trahor audite voco vos ad Sacra venite sum Ecclae. Ref. Bibartzflaviensi 1797 me fudit Johannes Küs”

Lelkészek: Nagybarcsai Barcsai Péter –1670, Köpetzi Bodoni János- 1749, Benedek Sámuel - 1775, Körispataki Szabó László - 1782, Ifj. Szabó László - 1823, Szász (Szán ?) József - 1846, Lőrincz Gyula adm. - 1886, Borsay László - 1886, Molnár Béla 1930-1958, Antal Ferenc 1959-1977, Miklós Ferenc 1978-1988, Székely Lajos 1988-tól mind a mai napig.

1.kép

2.kép

3.kép

4.kép

5.kép

6.kép

7.kép

8.kép

9.kép

10.kép

11.kép

12.kép

13.kép

14.kép

Legnagyobb örökségünk templomunk északi falán levő freskó – de egyszer lássuk a legendát:

" ...egyszer csak meglátja a boldog emlékezetű László herceg, hogy egy pogány egy szép magyar lányt hurcol a lován. Azt gondolta tehát Szent László herceg, hogy az a váradi püspök lánya, és ámbár nehéz sebben volt, mégis nagy hamar üldözőbe vette lova hátán, akit Szögnek nevezett.

Midőn pedig utol érte, hogy lándzsájával leszúrja, képtelen volt reá, mivel sem az ő lova nem vágatott gyorsabban, sem amazé nem maradt vissza semmit sem, hanem, mintegy kartávolság maradt a lándzsa és a kun háta között. Rákiáltott tehát Szent László király herceg a lányra, és mondá: Szép húgom, ragadd meg a kunt az övénel fogva, és vedd a földre! Az meg is tette. Midőn a földön hevert, Szent László herceg távolról lándzsát akart belé vetni, hogy végezzen vele. De a lány nagyon könyörgött neki, hogy ne ölje meg, hanem bocsássa szabadon. Ebből is kitetszik, nincsen hűség az asszonyokban, mert bizonyára fajtalan szerelemből akarta megszabadítani.

A szent herceg pedig hosszasan küzdött a kunnal, és elvágta annak inát, megölte. De ez a lány nem a püspök lánya volt."

(részlet a Képes Krónika Szent László legendájából, ford.: Vargyas Lajos)

A SZENT-LÁSZLÓ LEGENDA

A falképeket Orbán Balázs fedezte fel a múlt század hatvanas éveiben, s bár akkor a feltárásukra nem került sor, annyit már ő is megállapított, hogy az északi fal képei lovas alakokat ábrázolnak (1.kép). E közlés alapján 1884-ben Huszka József az északi fal nyugati felén két-két, egymás alatti jelenetet tárt fel és publikált, arról is tudva, hogy a kelet felé folytatódó jelenetsor nagyon megrongált állapotban van. Az 1897. évi templomjavítás után a szakirodalom a falképeket megsemmisülteknek tekintette. A templom és a javítására vonatkozó adatok ismeretében 1969-ben a Huszka-féle falképmásolatot bemutatva felhívták a

figyelmet arra, hogy a freskókat őrző fal ma is áll, a képek újbóli feltárássra várnak. Az 1972 őszen meginduló renoválás alkalmával a falképek elő is kerültek, a feltárást és restaurálást a Műemlékvédelmi Igazgatóság részéről Vigh István végezte. A 4X8 m-es falfelületet elfoglaló freskókat a kőfalazat vakolatára festették; a korabeli hajó északi fala 8,80 m hosszúságú volt, a padlószintet később kb. 60 cm-rel, a falmagasságot a falképek felső keretvonalától 260 cm-rel megemelték, ebből 210 cm téglafal. A középkori hajó nyugati falát lebontották, és bizonyára a torony építésekor 80 cm-rel nyugatabbra vitték. Ahol a falképek keleti záródíszé húzódik, ott a diadalív visszabontott falát téglá és cserépdarabokkal egyenlítették ki; ebben a vonalban ma is megfigyelhető az északi fal törése: a hajó és szentély tengelye kissé eltért egymástól. A déli fal valószínűleg egyidős az északival, középtájon a felső vakolatréteg alatt virágmintás falfestés került elő (2.kép). Mindezek alapján megállapítható volt a középkori templom hajójának mérete. A szentély falain csak szűrőpróbákat végeztek, gótikus eredete megnyugtatóan nem tisztázódott.

Az északi fal majdnem teljes felületét a Szent László-legenda falképsora tölti ki, díszes keretelés közé fogva. Nyugat felőli részén sem a keretdísz, sem a kezdő jelenet nem maradt meg. A felső keretdísz levélmotívumokkal kitöltött rombuszokból áll (3.kép), hasonló szegély keretelte kelet felől is az ábrázolásokat. A két sorban megjelenített legenda választódíszé váltakozó színezésű, egymást átható körök sorából áll (4.kép). Az első jelenet a Kihallgatás (5.kép), ebből ma három egymás mögött álló paripa és a lovaik mellett álló sisakos alakok látszanak. E jelenetet indadíszes függőleges sáv határolja a következőt (6.kép). A falkép 6 m hosszú további részén egyetlen mozgalmas képpé komponálva három jelenetet láthatunk: a Felvonulás egyben már az Ütközet jelenete is, ez az alakok zsúfolt megjelenítésével a már nagyon töredékes Üldözés jelenetébe megy át (7.kép). Lovas harcosok előreszegzett dárdákkal vágatnak a leányrabló kun és a visszafelé nyilazó kunok után, az előtérben térdeplő nyilasokat, a háttérben feltartott dárdákkal vonuló sisakos harcosokat látunk. A kun üldözése jelenetéből László alakja megsemmisült. A király fehér lova és a kunnak szegzett dárdája, a visszafelé nyilazó leányrabló sötétebb lova és alakja még jól kivehető; háttérül itt két fának a koronája látszik. A felső részre jellemzőek a szépen festett lófejek és gazdag lószerszámok;

Az alsó képsor első képe csonka, valószínű, hogy a Párviadal jelenetéből maradt meg itt a két lombos fa és a megmentett lány lehajló alakja (8.kép). A következő jelenetet függőlegesen festett egyszerű sáv választja el az előbbitől (9.kép). Itt fák között a glóriás király feje és a felemelt kardot tartó lány alakja látszik, talán a kun lefejezésének jelenetéből, csonkultán, hiányosan (10.kép). A festésnyomok a fal további részén is fellelhetők; a legenda szerint itt a viadal után pihenő király és a lány jelenetének kellett lennie, talán ugyanolyan egyszerű kerettel határolva, mint az előbbieken (11.kép). Az alsó sor alsó részén, bizonyára a padlószint megemelésével, a vakolat is megsemmisült.

A szakirodalom az 1884-ben feltárt és közölt részletek ismeretében a jelenetek kereteléses vagy keretezett megjelenítése alapján a képes legendáriumok hatását hangsúlyozta, s a bibarcfalvi László-legendát a XIV. század végéről, a XV. század első negyedéből keltezte. Az 1972 – 1973-ban történt újra feltárással nyomán, már a teljes falképsort figyelembe véve, az újabb irodalom az itáliai trecento főképp a Szepességben megjelenő változatának, sajátosan a nemrég előkerült Szepesmindszent László-legendájának analógiáját tartja fontosnak. Az eddigi székelőföldi ábrázolásokkal ellentétben, amelyekre a folyamatos elbeszélés jellemző, itt valóban a keretdíszek közé fogott jelenetsorokat és az indadíszes keret szepességi falképeken kedvelt megoldását látjuk (Szepeshely, Szepesdaróc). Lényegesnek tartjuk megjegyezni azt is, hogy festője magas művészi színvonalat képvisel. Míg ugyanis az arcok rongáltak, csonkítottak, a lóábrázolásokat nem bántották.

1.kép

2.kép

3.kép

4.kép

5.kép

6.kép

7.kép

8.kép

9.kép

10.kép

11.kép

c. Tárgyi örökségünk

Tárgyi örökségünkről Székely Zsolt tollaiból sikerült értékes darabokra találnom a következő címmel: „A Bodrogheresztúr-kultúra újabb emlékei a Székelyföldön,,

Erdély őskori történetének egyik legfontosabb és talán legtöbbet vitatott korszakát a késő rézkor vagy eneolitikum és a kora bronzkorba való átmenet képezi. Ebben az időszakban eltűnnek a régi neolit kultúrák, amelyek hosszú időn keresztül fejlődtek és uralták ezt a földrajzi térséget, és megjelenik egy kora bronzkori civilizáció, amely a balkáni, égei-anatóliai és dél- kaukázusi világban gyökerezik.

Délkelet-Erdélyben, az Erősd-kultúra késői fejlődési szakasza után (Erősd B) – amely meghatározó volt erre a vidékre, és amelyet virágzó gazdasági élet jellemezett, hosszabb ideig fennálló településekkel, fejlett kerámiaművességgel, valamint a fémfeldolgozás kezdeteivel – behatol a Tisza-kultúra, a Tiszapolgár és a Bodrogheresztúr fejlődési szakaszaival.

Erdélyben a helyi eneolitikumi – rézkori – népcsoportok és az ide behatolók közti keveredés nyomán egy egységes kultúrkör alakult ki, amelyet az olyan típusú leletek bizonyítanak, mint a Déva-Csángótelepen előkerültek, valamint a Rétyen feltárt település, amelyek a Tiszapolgár jellegű elemek fontos szerepére világítanak rá Erdély keleti határáig és ezek hozzájárulására a Fekete-tenger északi partjai felől a Kárpát-kanyar vidékére betörő csoportok megsemmisítéséhez, biztosítván ezzel a helyi rézkori elemek uralmát.

A Bodrogheresztúr-kultúra hordozói olyan közösségekben éltek, amelyek gyakran változtatták szálláshelyüket. A rézművesség ebben a korban maximális fejlődési szintet ér el. A Bodrogheresztúr típusú törzsek függővé válnak az erdélyi és bánáti rézlelőhelyektől.

A közelmúltban Bibarcfalva (Barót város, Kovászna megye) határában előkerült egy kultikus gödör, amelynek a mellékletei új adatokkal gazdagították ismereteinket a Bodrogkeresztúr-kultúra korai elterjedésével kapcsolatban Délkelet-Erdély területén. Ugyanakkor új megvilágítást nyert a fontosabb edényformák fejlődése is ezen kultúra keretében.

A Bardóc és Bibarcfalva közti határban elhelyezkedő kora bronzkori – Schneckenberg B típusú – halomsíros temetőtől körülbelül 300 m-re keletre egy ovális alakú, lapos terasz terület, melynek hossza északkelet–délnyugat irányban 80 m, szélessége pedig délkelet–északnyugat irányban 40 m. A terasz déli része magasabban fekszik, és egy kör alakú platót képez. Ezen a platón húztunk 1997 nyarán egy kelet–nyugat irányú hitelesítő kutatóárkot, melynek közepén, a déli profilban, rögtön a humuszréteg alatt, 0,25 m mélységben több cserépdarab került elő. Ezen edénytöredékek mentén egy kazettát nyitottunk, amelyben egy szabályos, 1 m átmérőjű, kör alakú gödör került elő. A kerámián kívül a gödör leltárában még két kovapenge, egy nyéllyukas, kőből készült kalapácsfejsze és egy ellentett élű vörösréz csákány is volt.

A kerámiatöredékekből a következő edényeket lehetett rekonstruálni:

1. Fedőedény, amelynek a fenék menti peremén négy kis fül található. Finom iszapolású, és sötétbarna színűre van kiégetve. Magassága 9 cm, a száj átmérője 15,5 cm, a fenék átmérője pedig 9,5 cm.

2. Virágcserep alakú edény, melynek falán, függőleges vonalban bütykök helyezkednek el, 2–3 váltakozva. Apró kavicssal kevert, szemcsés pasztából készült, és sötétszürkére égették. Magassága 9 cm, a perem átmérője 13 cm, a fenék átmérője pedig 9,5 cm.

3. Az utolsó edény nagyon töredékes állapotban került elő, a formáját nem sikerült rekonstruálni. Nagyon finom iszapolású, szürke pasztából készült, vékony falú, több lapos fogóval és kis füllel látták el. Valószínű, hogy a Bodrogkeresztúr-kultúrára jellemző tejesköcsög formája volt.

4. A két kovapenge különösen nagy méretű, 16 cm hosszú, ritka és igen szép példány. A magyarországi rézkori temetők mellékleteiben gyakran előfordul, Erdélyben a marosdéciei temetőből ismert. Délkelet-Erdélyben Erősdön kerültek elő hasonlóak. A nyéllyukas kalapácsfejsze kovásodott piroxén andezitből készült, melynek alapanyaga a közeli Tirkó-tetőről származik. Az ellentett élű vörösréz csákány hossza 20 cm, a penge szélessége 5,5 cm, a nyéllyuk átmérője pedig 2,5 cm. A nyersanyag – termés-vörösréz – valószínű, hogy a közeli Balánbányáról származik.

Ez a kultikus gödör, a kerámiaanyag, valamint a többi melléklet alapján, a Bodrogkeresztúr-kultúra korai szakaszából való. Az ásatások során a gödörhöz tartozó sír sajnos nem került elő. Fontos kihangsúlyozni, hogy az itt előkerült ellentett élű rézcsákány ez idáig az egyetlen olyan példány Délkelet-Erdély területén, amely rendszeres régészeti ásatások alkalmával és nem véletlenszerűen, szórványleletben került elő. Ez a csákánytípus keleten a Tripolje (Veremje)-kultúra elterjedési területén ismert, jelen van ugyanakkor a Cucuteni A–B és B fejlődési fázisokban is. A marosdéciei temetőben előkerült példányon kívül a bibarcfalvi az egyetlen, amely jól meghatározott környezetből származik. Legkorábbi típusai kőből készültek, és kalapácsfejsze formájuk volt. Ezt támasztja alá a bibarcfalvi kultikus gödör anyagából származó csiszolt andezit kalapácsfejsze.

d. Élő hagyományok

A falu lakossága habár kicsi, mégis találni olyan szokásokat, amelyek az évek során elvesztek, elmaradtak, ma már nem található meg a falubeliek mindennapjaiban. Apukám elmondása szerint, aki maga is Bibarcfalván született és nevelkedett, hajdanán több szokás és hagyomány élt. Ha naptári év szerint haladunk, az évet úgy zárták és kezdték a falubeliek, hogy Szilveszter éjjelén, a falu népe a templom előtt gyülekezett, majd éjfélkor ott énekelték el a Székely valamint Magyar himnuszokat, majd ezt követően a Tiszteletes Úr áldást adott a falu népére. Ez így van mind a mai napig. A faluban, mivel református falu, a református ünnepnapok hiány nélkül ünneplésre kerülnek: Vízkereszt, Nagyböjt, Virágvasárnap, Nagyhét, Nagycsütörtök, Nagypéntek, Nagyszombat, Húsvét, Áldozócsütörtök, Pünkösöd, a Reformáció emléknapja, Advent, Karácsony.

Ezen kívül valamikor szokás volt – apukám még úzte – az Aprószentekelés, amikor december 28-án vesszőkkel járták végig a falut a legények, megcsapkodva a lányok fenekét, bőség-, egészség- és szerencsekívánó mondókákat adva elő.

Valamikori régi szokást elevenítettünk fel 2005-ben dédnagymamám - Fodor Margaretta, született 1929-ben - kezdeményezése által. Azóta minden évben, Karácsony első ünnepén Kántálni indulunk a falu fiataljaival, amikor karácsonyi énekeket éneklünk az utcán, a falubeliek, pedig néha be-be hívnak, megkínálnak egy – egy bögre meleg teával, forralt borral, kaláccsal. Hálát adva mindannyiunkért.

A református ünnepnapok mellett, mindig megemlékezünk hőseinkről: március 15-én, június 4-én, augusztus 20-án, október 6-án, október 23-án. Szokás a november 1-i, halottak napi gyertyagyújtás a hozzátartozóink sírjain.

Az elmúlt években több kopjafát is állítottak a falubeliek hőseink emlékére. Így került elhelyezésre Szent István királyunk koronázási évfordulójának emlékére egy kopjafa a református templom udvarán, amelynél minden év augusztus 20-án egy ünnepély keretén belül koszorúzásra kerül sor.

2013-ban az iskola udvarán helyeztek el egy kopjafát az 1854-es székely vértanúk emlékére, mely kopjafánál minden évben megemlékezés és koszorúzás történik.

Trianoni megemlékezésre kerül sor minden év június negyedikén, a református templom előtti emlékműveknél.

A falu fiataljaival minden év őszén megszervezzük a Szüreti Bált, ami egy napos multság, szüreti felvonulással és esti élő zenés bállal. A bál alatt van szőlő lopás, szőlő koszorú árverezés.

A fiatalokkal és előljárókkal közösen, idén másodjára sikerült megrendeznünk a Falunapokat Bibarcfalván. Tavaly egy napos, idén két napos rendezvény keretén belül.

5. Turizmus

Sajnos e szó hallatán elszomorodok, nem csak én, hanem minden bibarcfalvi lakos. A falu turizmusa valamikor nagyszerűen virágzott a borvizes strandja miatt. Látogatók százai érkeztek és töltötték meg a Fürdő utcát, a strandot nevetéssel és jókedvvel. Bibarcfalva híres volt a gyógyító hatású borvizéről, mely hasonlóképpen üzemelt, mint a mostani tusnádfürdői vagy kovásznai gyógyfürdők. Azonban a fürdő ma már elhanyagolt, romos, életveszélyes állapotban látható csúnya szégyenfoltként Bibarcfalva központjában. A strand a tulajdonosi pereskedések miatt bezárt. Ezzel csökkent Bibarcfalva látogatottsága is. Ma már nem használható sem a nyilvános strand, sem a gyógyfürdő. De a remény hal meg utoljára... Talán még egyszer virágozni fog Bibarcfalva, mint valamikori híres borvizes fürdő.

6. Összefoglalás

Bibarcfalva. Leírom, majd elolvasom ezt a szót és emlékképek ezrei pörögnek le előttem, mint egy kisfilm: barátok, táncok, kirándulások, gyerekkori csínyek, utcavégi borvizes kalandok, szánkózás a Döngőben vagy Bagocban, szánózás, kántálás, éneklés a templomban, szent este, húsvét és a vizes vödrök vagy épp a parfümök. Dédnagymamám, dédnagyatám, aki már fentről figyel. Keresztlányom és akinek és vagyok a keresztlánya. Nagybácsi, unokabácsi, unokaöcsi. Tiszteletes, falubíró, elöljárók. Mindenki, aki nevelt, tanított és utat mutatott. A falu a hőseivel, harcosaival, neves személyeivel. Tiborczzal vagy Biborczzal. Failával és a sok forrással. Ők mind, mind neveltek. Vár vagy csak rom, freskó, templom közvetlen közelében felnőni, ott játszani, borvizet inni minden meleg nyári napon és a télieken is, nem mindenkinek adatik meg. De nekem, mint aki Bibarcfalván töltöttem minden nyaramat, minden ünnepemet, a gyerekkoromat, megadatott. Sokkal közelebb kerültem a hőseinkhez, és a saját történelmemhez, mint egy nagyvárosi, közömbös figura, aki azt hiszi magáról, hogy tudja... Hogy tudja, ki volt Szent László és tudja, hogy megmentett egy leányt. Aki azt hiszi, hogy tudja, hogy mi a borvíz és mi az ásványvíz. Aki azt hiszi tudja, hogy hogyan néz ki egy freskó és mitől freskó egy freskó. Nem. Ő téved. Ezeket csak az tudhatja igazán, aki ott él, velük él és általuk lesz valaki a nagyvilágban. Mert mi, akik Bibarcfalván nőttünk fel, elmondhatjuk, hogy van Bartalis Ferencünk, Borbáth Lászlónk, Szent László legendánk és freskónk, sőt középkori templomunk, Tiborcz várunk, Tirkó hegyünk, Bagoly várunk és értékes borvizünk. Ezért vagyok büszke, hogy Isten kegyelméből református bibarcfalvinak születtem. Köszönöm!

Könyvészet

1. Ágopcsa Marianna: A restaurálás gondjai. A Hét. 1973. szept. 21. (Interjú Vigh István restaurátorral)
2. Ambrózy Gyula: A magyar csatakép. Budapest. Budapest. 1940.
3. Benkő József: Filius posthumus. Kézirat. 1770.
4. Borsay László: A bibarcfalvi ev. ref. egyházközség története. Kéziratmásolata az EgyhLvt-ban. 1906. 4.
5. Darkó Ákos: Templomaink. Hungarnet Regionális Együttműködési és Fejlesztési Szakosztály. 1953.
6. Dávid László: A bibarcfalvi templom Szent László-freskói. MTÜk 1969. nov. 22
7. Dávid László: A középkori keresztyén művészet theológiai vonatkozásai. Hungarnet Regionális Együttműködési és Fejlesztési Szakosztály 1969.
8. Dercsényi Dezső (szerk.): A magyarországi művészet története. Képzőművészeti Alap. Budapest. 1956.
9. Dercsényi Dezső: Nagy Lajos kora.- Művelt Nép – Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó. Budapest. 1941.
10. Drăguț Vasile: Arta gotică în România. București. 1979.
11. Drăguț, Vasile: Iconografia picturilor murale gotice din Transilvania. București. 1972.
12. Drăguț, Vasile: Legenda „eroului de frontieră” in pictura medievală din Transilvania. BulMon. 1974.
13. Entz Géza: Die Baukunst Transilvaniens im 11—13. Jahrhundert. AcHArt. 1968.
14. Entz Géza: Székely műemlékek a Nagyküküllő mellett. Ellenzék 1943. okt. 30., nov. 13.
15. Gerecze I. — Forster. I. (A MOB levéltárának Rajzjegyzéke és Falképjegyzé ke. Összeállította Gerecze Péter.)
16. Gerecze II. — Forster II. (Műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Összeállította Gerecze Péter.)
17. Henszlmann Imre: A MOB jegyzőkönyve. ArchÉrt. 1884.
18. Huszka József : A turáni magyar ornamentika története. Budapest. Budapest. 1930.
19. Huszka József: A Szent László-legenda székelyföldi falképekben. ArchÉrt. 1885.
20. Huszka József: Székely festőiskola a XV. században. ArchÉrt. 1887.
21. Juhász István: A székelyföldi református egyházmegyék. Erdélyi tudományos füzetek ; 201. 1947.
22. Kisgyörgy Zoltán: Erdővidék. Útikalauz. Sepsiszentgyörgy. 1973.
23. Korompay György: Középkori eredetű református templomok és templomerődök. Kováts Kiadó. 1942.
24. Kováts J. István (szerk): Magyar református templomok. I-II. Athenaeum. 1942.
25. Levárdy Ferenc: A Biblistheca Vaticana, a Morgan Library és az Ermitázs magyar Anjou legendáriuma. Magyar helikon, 1963.
26. Nemes Ödön: Néhány székelyföldi freskóról. SzHírl. 1896. okt. 29.
27. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. I–IV. Babits Kiadó. Szekszárd. 2002.
28. Radocsay Dénes: A középkori Magyarország falképei. Corvina Kiadó. Budapest. 1954
29. Sîrbu Gh.—Pop S.: Covasna. Ghid turistic. Buc. 1977.
30. Szendrei József: Erdély műkincsei. Magyar műkincsek. III. Budapest. 1901.
31. Tagányi Károly—Réthy Lajos—Kádár Imre: Szolnok-Doboka vármegye monographiája. I—IV. Ds. 1901—1905.
32. Nagybaczoni Molnár Ferenc – Történelmi portál
33. Székely Zsolt - „A Bodrogheresztúr-kultúra újabb emlékei a Székelyföldön,,